

JOGGYAKORLAT

Birói szerződés módosítás.

Az 1928. év magyar judikaturájának egyik uralkodó gondolata annak az eddig is erősen érezhető és a külföldi jogfejlődésben is fokozatosan tért hódító iránynak az érvényesítése, mely a privátautonómiának (a felek magánjogi rendelkezési szabadságának) megszorítását és a magánjogi alanyok érdekkapcsolatainak „tárgyi“ tényelemeken alapuló elbírálását jelenti. Míg azonban ez az irány a legutóbbi években főleg a kényszerítő jogszabályok (közrendi, közérköleségi klauzulák) szigorubb alkalmazásában mutatkozott és az ügyleti nyilatkozatot *nullifikáló* kihatásaiban ötlött szembe, — legújában a magánjogi autonómia megszorítása *a kifejezett rendelkezések mögött rejlő érdekkapcsolatok mérlegelésében és az ügyleti nyilatkozat tartalmának módosításában mutatkozik*. Világos, hogy az ügyleti tartalom módosítása a magánjogi rendelkezésnek sokkal mélyrehatóbb korlátozását jelenti, mint az ügylet érvénytelenítése, mert hiszen forgalmi ügyleteknél — melyekre gazdasági jelentőségüknel fogva itt első sorban kell tekintettel lennünk — az eredménytelenség elvileg csak a tervbevett értékkicsérés meghiusulását és az előbbi állapot helyreállítását (esetleg a *negatív* interesse megtérítésére való kötelezettséget) jelenti, az ügyleti tartalom módosítása azonban a felek rendelkezésétől eltérő *pozitív érdekelődésre*, végső elemzésben a forgalmi tényeknek a törvény vagy a bíró hatalmi szavával való helyettesítésére, *a forgalom feletti állami gyámkodásra* vezet.

Ennek akut veszélyéről természetesen nem lehet beszélni, mindazonáltal — megegyezően a külföldi jogélet hasonló jelenségeivel — az ügylet tartalmán kívülálló érdekmózzanatok itt is — ott is erőteljesebb figyelembe vétele és az ügyleti tartalom birói módosítása már észrevehető irányt mutat:

1. *Illetéktelen befolyásolás* esetén a befolyásolt fél az érvénytelenségre való hivatkozás mellett alternative az indokolatlanul kikötött aránytalan előny teljesítését egyoldaluan megtagadhatja. (Kuria P. VI. 7005/1926. MD. XXI. 52.)

Ez az állásfoglalás — azon dogmatikai érdekessége mellett, hogy a relativ semmisségnek egy jogunkban új formáját honosítja meg — az ügylet eredeti tartalmának oly értelmű módosítását jelenti, melynél fogva sem az ügylet tartalma szerinti érdekelődés nem következik be, sem pedig az értékkicsérés nem restituáltatik, hanem az értékkicsérés az ügyleti akaratnyilatkozatot helyettesítő birói érdekmérlegelés alapján megy végbe.

Hasonló határozatot bírói gyakorlatunkban említ már Almási (Ungarisches Privatrecht, X. oldal, 5. jegyzet). Kúria P. VII. 2908/1920.

2. A szerződés tartalmának bírói módosítására irányuló tendencia mutatkozott az egyik ítéletábrának abban a határozatában, mellyel a buzakölesönt felvett adós javára, ki a lejáratkori tőzsdei ár megfizetésére kötelezte magát, a lejáratkori és a fizetéskori *árfolyamok különbözetét megosztotta* azon az alapon, hogy a lejáratí árfolyam alapulvétele az adóst méltánytalanul sújtaná, reá alig elviselhető terhet róna, a felperest pedig indokolatlanul nagy vagyoni előnyhöz juttatná. A Kúria a lejáratkori árfolyamot ítélte meg, megállapítva, hogy ennek megfizetésével az adós „csupán szerződésileg vállalt kötelezettségének tesz eleget.“ Ezzel az indokolással a Kúria a kérdést a ma még uralkodó jogi felfogás medrébe terelte vissza, mégis a „mérlegelő“ irányzatnak, a bírói szerződésmódosítási jognak a légkörét mutatja, hogy a fenti exakt megállapítást megelőzőleg az indokolás a következő passzust is tartalmazza: „az alperesek ugyanis a gabona árának a kölcsönszerződés létrejötté idején mutatkozó emelkedő irányzata mellett kötelezték magukat . . .“ (Kúria P. V. 8064/1926. J. H. II. évf. 89. sz. eset.)

3. a) A Kúria egyik hiteljogi tanácsa kifejezetten emelt az irány mellett foglalt állást abban az ítéletben, mellyel a szerződés értelmében teljesített vételárfizetésnek a zürichi koronajegyzés szerint számított valorizált összeget felülhaladó részét *alaptalan gazdagodás címén* visszaitélte a vevőnek s ezt a döntését azzal indokolta, hogy a felek a buzaérték kikötésével csupán a pénzromlás veszélyét akarták ellensúlyozni, de nem számíthattak a buzának a korona értékesökkenése mérvét meghaladó szertelen áremelkedésére.¹

b) Azt a felfogást, hogy a szolgáltatás értékállandóságának biztosítására irányuló intenció derogál az ezen intenció megvalósítására szerződésileg választott módnak, egy újabb *francia* határozat is visszatükrözi:

Egy török társaság kötvényeket bocsátott ki, melyek 25 frankra vagy 110 piasterre szóltak és Konstantinápolyban piasterben, Párisban frankban volt fizetendő. A kötvényes törökpénzre perelt és a szajnai tszék helytadó ítéletével szemben a párisi bíróság a kerészetet elutasította azzal, hogy a felek — nyilvánvaló akaratak szerint a hitelezőt nem a frank, hanem a piaster értékesökkenése ellen akarták megvédeni a vagyalagos kikötéssel, (ennélfogva a frank a kötelezettség

¹ (Kúria P. VII. 7618/1927.) HD. XXI. 61. Mint az ítélet indoklásából kitűnik, a Kúria ugyanilyen álláspontra helyezkedett P. VII. 6109/1925. és P. VII. 8721/1927. számú ítéleteiben is. V. ö. Kronstein András: Buzavaluta kikötés. (Polgári Jog 1928/9—10. sz.)

terjedelmét meghatározó (= kirovó) pénznem, a piaszter esu-
pán fizetési eszköz (= lerovó pénznem).¹

c) „Alaptalan gazdagodás az érvényes szerződésben meghatározott szolgáltatás teljesítése folytán” — ebben a jogi konstrukcióban fejezhető ki a Kuria hiteljogi tanácsa döntésének eredménye. Bármily szokatlan is ez az eredmény, a bírói szerződésmódosítás a levegőn át terjedő gondolatának ugyanezt a kifejezési formáját és logikai megszerkesztését találjuk a következő francia döntésben:

A fatermelési művezetőnek a fix fizetésen kívül a kitermelt és az erdőből elszállított fa tonnája után meghatározott jutalék is járt. A munkaadó a művezetőnek a rossz üzleti viszonyok miatt felmondott és az általa kitermelt 3000 tonna fát az erdőben hagyta. A művezető által a 3000 tonna után járó jutalék megfizetése iránt támasztott keresetnek a bíróság részben helyt adott azzal, hogy — bár a szerződésben ki volt kötve, hogy jutalék csak az elszállított mennyiség után jár, mégis a munkaadó a fának elszállítására kész állapotba hozása folytán a felperes rovására alaptalanul gazdagodott; ez a gazdagodás visszatérítendő.²

Az „alaptalan gazdagodás” mindkét esetben nyilván logikailag hibás szerkesztés eredményeként bukkan elő; hiszen a gazdagodás jogalapja a szolgáltató fél érvényes szerződési kötelezettsége; valójában itt is, ott is szerződésmódosításról van szó.

4. A bírói szerződésmódosítási jog analógiás kiterébélyesítésének erős lökést ad a *valorizációs törvény*, mely az átértékelés mértékének meghatározásánál a bíróságok eddig igénybe vett szuverén jogkörét szentesítette (12. és 15. §-ok). A pénztartozás összegének méltányos megállapítása és a szerződési tartalom módosítása közti forgalmi szakadékot a gyakorlati eredmény rokon volta könnyen áthidalhatóvá teszi. Előre látható, hogy a judikatúrában már amugy is meglévő hajlandóságot az ügyleti tartalom bírói meghatározására a valorizációs törvény életbelépése épen úgy fokozni fogja, amint pl. eddig is tartási perekben a Pp. 413. §-ában foglalt anyagi jogi szabálynak és a felfedező valorizációs gondolatnak egyirányu — bár, különböző elvi alapu — sugallati a bírói gyakorlatot a tartásdíjak gyors felemelésére ösztönözték

¹ Revue Trimestrielle de droit civil, 1928/II. 432. o. — A vagy-
lagos kirovás (alternative Währungsklausel) és a vagylagos lerovás
(alternative Zahlungsortklausel) közti különbségre a pénztartozások
világában l. A. Nussbaum: Vertraglicher Schutz gegen Schwankun-
gen des Geldwertes, Berlin und Leipzig, 1928. és az ott idézett
gyakorlatot.

² Szajni tszék, 1928. febr. 11. (Revue Trimestrielle de droit
civil, 1928/II. 444. old.) Hasonló előbbi eset: Revue Trim. 1927/983. o.

és a kétoldalról jövő, de egy célra törő gondolatok (mint a fizikában az azonos rezgésszámu és fázisu hullámok) egymást erősítve az egyik legújabb döntésben is valósággal exorbitáns átértékelésre (az aranyérték 175%-a) vezettek.¹

5. *Hallgatólagos bontó feltétel.* Ismert szerkesztésmódja az ügyletmögötti érdekrelációk figyelembe vételének az ügyleti rendelkezés gazdasági vagy jogi céljának ügyleti feltétel erejére emelése: ha a cél nem valósulhat meg a rendelkezéssel, a jog gondoskodik a megvalósításról a rendelkezés ellenére, akként, hogy a cél megvalósulását hallgatólag felállított bontó feltétel teljesülésének minősíti. Ezt a szerkesztésmódot használja egy 1928. március 2-iki perenkivüli végzés,² mely a hagyatéki eljárásban azon az alapon adott helyt az utóöröklési jog biztosítása iránti kérelemnek, hogy az örökhagyó által felállított biztosítási tilalomnak az a feltétele, hogy az örökös a hagyatéki állagát őrizze meg, „megszűnt” annak folytán, hogy az örökös a hagyatékból jelentékeny értékeket elidegenített.

Érdekes szembeállítani ezzel a határozattal azt a szintén idei döntést, mely szerint az életközösség megszűntetésekor a házastársak közt kötött, ezek vagyoni viszonyait a házasság felbontása esetére való kihatással rendező szerződés nem veszti hatályát annak folytán, hogy a felek az életközösséget utóbb visszaállították, ha a felek nem adtak kifejezést annak az akaratuknak, hogy a szerződést hatálytalanítsák.³ Míg amott a bíróság bontó feltétellé teszi az ügyleti rendelkezés céljával ellentétes helyzet bekövetkezését, itt az ügyleti rendelkezés valóságos bontó feltételének bekövetkezése sem elegendő az ügyleti hatások megszűnéséhez.⁵

6. Igen érdekes a következő idevágó német döntés:⁶

A részvénypakett vevője versenytilalmat kötött ki az eladóval szemben. A vételárat devalvált márkában fizette. Az eladó megszegte a versenytilalmat. A Reichsgericht elfogadta az eladónak azt az érvelését, hogy a versenytilalom elvállalása azon a feltételezésen alapult, hogy az eladó teljes értékű vételárat fog kapni, mely megélhetését biztosítja s így nem

¹ (Kuria P. III. 934/1928.) MD. XXI. 66.

² (Kuria Pk. I. 153/1928.) MD. XXI. 55.

³ (Kuria P. III. 1232/1927.) MD. XXI. 58.

⁴ A Kuria az életközösség visszaállítását a szerződés bontó feltételének minősítette. (l. a köv. jegyzetet.)

⁵ Hanem — mint az indokolás kifejti — „a szerződés a bontó feltétel bekövetkezése esetén is csak akkor válik feltétlenül hatálytalanná, ha a felek a szerződést a bontó feltétel bekövetkezése dacára érvényben tartani nem kívánták”.

⁶ Reichsgericht, 1928. május 12. (Juristische Wochenschrift, 1928/1931. o. jul. 28.)

lesz szüksége a versenytilalomba ütköző foglalkozás üzésére; ezen az alapon kimondta, hogy a versenytilalom hatályát vesztette, minthogy ez a feltételezés megdőlt.

(A magyar gyakorlat szellemében hasonló döntést a versenytilalommal kikötött negatív szolgáltatás gazdasági lehetetlenülésével lehetne megindokolni.)

Dr. Fürst László.

Az adóstársak helyzete a váltóelfogadó kényszeregyessége esetén.

(Reflexiók dr. Pethő Tibor és dr. Sichermann Bernát ellentétes felfogású cikkeire.)

A fenti cím alatt *Pethő* bíró ur a Magyar Jogi Szemle 1928. évf. VII. számában és a Kereskedelmi Jog 1929. évf. 2. számában *Sichermann* ügyvéd ur a Kereskedelmi Jog 1929. évf. 1. számában egymással ellentétes felfogású cikkeket irtak arról a kérdésről, hogy a váltóelfogadó kényszeregyessége kihat-e a többi váltókötelezettekre is, befolyásolja-e az elfogadó adóssal kötött kényszeregyesség a váltóbirtokos követelési igényét a többi váltóadósokkal szemben.

Miután a vita hevében a két kiváló tudású váltójogász figyelmét a váltótörvény olyan tételes rendelkezése kerülte el, amely rendelkezés a vita létjogosultságát indokolatlanná teszi, bátorkodom beleszólni a vitába, hogy a két magas jogászi tekintély érveivel szemben felettül álló még magasabb fórum a törvény vétője vessen véget eme jogvitának, amelynek mindenestre a gyakorlat látná kárát, ha akármelyik jogilag helyt nem álló álláspontot akár *Pethő* bíró ur, akár *Sichermann* Bernát ügyvéd ur jogászi tekintélye szignálná.

Pethő bíró ur álláspontját cikkeinek alábbi sorai szögezik le:

„Ha az elfogadó a kényszeregyesség során, jogerősen kiegyezik hitelezőivel, úgy a váltóösszeg kvótális hányada árán szabadult a váltókötelezettség alól, maga részéről tehát a váltót rendezte. Nyilvánvaló tehát, hogy ez a helyzet a visszkereletekre is hatással van, mert ha az elfogadó az egyezésben vállalt kötelezettségének eleget tesz, úgy a visszkeresett adósok is szabadulnak a kötelezettség alól . . . Mindez nem zárja ki, hogy a váltóbirtokos

¹ A fent ismertetett *külföldi* döntéseket (3b., c. és 6.) Jogállamban is (idei 8—9. füzet) közöltük.